

CIJENA GENERACIJA

ČIN I

Kasne pedesete, sjeverna Crna Gora.

I

*Na proplanku kraj sela Petar i Nikola (10) se igraju loptom.
Božica (8) sjedi i posmatra ih.*

BOŽICA: (uznemireno) Zašto ja ne mogu da se igram s vama?

PETAR: Ovo nije igra za djevojčice, Božice.

BOŽICA: A što nije?

NIKOLA: Jer je za dječake.

Božica ustaje i kreće ka planini.

NIKOLA: Kuda ćeš, Božice?

BOŽICA: Da skupim jagode.

PETAR: Donesi i nama, ja sam gladan.

BOŽICA: Vi meni niste dali loptu, neću ni ja vama jagode.

NIKOLA: A ako odemo sa tobom?

BOŽICA: Uberite sami.

Dječaci bace loptu i pojure za Božicom ka planini.

II

Dok koračaju kroz bujnu šumu zastaju na svakom ćošku kako bi sakupili jagode i borovnice.

PETAR: Šta je ono tamo?

Petar pokazuje prstom na pećinu iznad njih.

BOŽICA: To je pećina šumske vile.

PETAR: Što si tako glupa, Božice? Vile ne postoje.

BOŽICA: Postoje.

NIKOLA: Ne postoje.

BOŽICA: Ako vile ne postoje odakle nam onda jagode i borovnice? Svi znaju da ih pravi vila.

PETAR: Kako da ne.

NIKOLA: Pa odakle nam onda?

PETAR: Pa sa pijace.

Družina se uputi ka pećini. Petar ulazi u pećinu.

NIKOLA: Petre, vrati se.

BOŽICA: Probudićeš je.

PETAR: Nikola, ajde.

BOŽICA: Mislim da je to loša ideja. Trebali bismo da se vratimo kući.

Nikola ulazi u pećinu za Petrom ostavljajući Božicu samu. Neko vrijeme se dječaci zadrže u pećini, a Božica se uplaši da im se nešto nije desilo. Primakne se pećini i počne da ih doziva.

BOŽICA: Nikola! Petre!

Dječaci se ne odazivaju, te Božica odluči da se vrati u selo kako bi potražila pomoć.

III

Dok korača niz šumu čuje dječake koji je dozivaju. Otrči nazad ka pećini.

PETAR: (ushićeno) Vidi šta smo našli.

Dječaci odmotavaju teško prljavo platno otkrivajući zarđale puške. Podižu puške i pretvaraju se da su vojnici.

NIKOLA: Možemo da se igramo rata. Mi smo vojnici, ali se borimo na suprotnim stranama. Ti si došao da ukradeš moju zemlju.

PETAR: Ne, nego si ti došao da ukradeš moju zemlju i ja tebe pobijedim.

BOŽICA: Ne sviđa mi se ova igra.

PETAR: To je zato što si djevojčica.

BOŽICA: Nije, treba da vratite to u pećinu. Neko ih je sigurno namjerno sakrio.

NIKOLA: Tebe je samo strah.

Nikola cilja u drvo, ali kad povuče obarač on se ne pokrene. On imitira zvuk pucnjave.

BOŽICA: Baš me briga, ova igra je glupa.

Božica se okrene i krene svojim putem niz šumu. Petar nanišani drvo pokraj kojeg Božica prolazi, nesvjestan da je njegova puška ispravna i nespreman na trzaj pogodi Božicu koja pada. Dječaci bace puške na zemlju i potrče ka Božici.

ČIN II

40 godina kasnije, isto mjesto.

I

Duboka šuma, jutro. Jakov(14) i Bogdan(12) sjede na travi i piju vodu iz plastilnih boca, dok Đorđe(16) i Luka(16) čuče, kao da traže nešto u travi.

BOGDAN: Sjećate li se kada smo ovde prvi put došli?

JAKOV: Ja iskreno ne.

BOGDAN: Kako se nesjećaš!? Znam da sam tada prvi put vidio divljeg zeca.

JAKOV: Možda ti.

LUKA: Imate li vas dvojica nešta pametno da radite?

BOGDAN: Odmaramo malo, pusti nas.

ĐORĐE: Baš ste se umorili.

BOGDAN: Pa nisam ja htio da dolazim ovde.

LUKA: Pa što si krenuo sa nama u šetnju.

BOGDAN: Pričam o selu.

JAKOV: Pa šta... ti bi blejao u onom smogu dolje u gradu?

BOGDAN: Pa dobro to, samo što mi je malo dosadno ovih par dana.

ĐORĐE: Pa ajde, pridruži nam se, beri jagode ili nađi borovnice.

BOGDAN: Ni jednu nismo našli evo već tri sata. Ranije ih je ovde bilo na tone. I jagoda i borovnica.

Luka ustaje iz čučućeg položaja, rasteže se i sjeda na travu.

LUKA: Što se tiče toga u pravu si. Sad stvarno ne možemo da nađemo ni najobičiniju malu, zelenu jagodu. O borovnicama i da ne pričamo.

BOGDAN: Pa to ti pričam.

Po njima počinju da padaju sitne kapljice kiše.

ĐORĐE: Je li ovo kiša?

JAKOV: Jeste, ali neće sad valjda da pada.

LUKA: Boga mi, ne znam baš.

Čuje se grom koji glasno udara, zbog čega Bogdan poskoči u mjestu.

BOGDAN: Ne sviđa mi se ovo.

LUKA: Samo grom, nije toliko strašno.

BOGDAN: Postaje hladno.

ĐORĐE: Je li neko od vas gledao prognozu ovih dana?

BOGDAN: Ne. Kako ćemo da gledamo kad danima nema signala i telefon mi ničemu ne služi.

U tom trenutku, kiša postaje sve jača, a nakon toga se čuje i grmljavina koja izaziva jezu.

LUKA: Ljudi šta ćemo sad? Oćemo li da trćimo kući?

BOGDAN: Ajmo.

JAKOV: Ne zezajte ljudi. Ajmo da pretrćimo tu do one stare kolibe što smo šetali prošle godine.

ĐORĐE: Onog starog lovačkog društva?

JAKOV: E jes. To.

ĐORĐE: Da li je zaključano?

JAKOV: Ne znam. Ajmo, dok nas Posejdon ne okupa.

BOGDAN: Posejdon je Bog mora.

LUKA: Ne sprdajte se! Ajmo odavde!

Svi zajedno otrčavaju.

II

Koliba, par minuta nakon početka oluje. Kiša je sve jača i jača. U kolibi su stare stvari i police koje su većinom prazne. Jedino što je ostalo su prašnjavi papiri za koje niko ne zna čemu služe. U ćošku kolibe je peć, a pored nje par drva. U kolibu ulaze Luka, Jakov, Đorđe i Bogdan.

ĐORĐE: Dobro je, nije zaključano.

BOGDAN: Vidim ja, moraćemo da prenoćimo ovde.

JAKOV: Kako sam pokisao. Ima li možda neke lovačke odjeće, da se presvučem.

LUKA: Ne lupetaj Jakove.

JAKOV: Pa ništa mi ne bi bilo.

ĐORĐE: Ljudi! Evo peći neke, a eno i drva! Ajde da probamo da se zgrijemo bar tako.

BOGDAN: Bogami ti je to pametno.

Svi se primiču peći u koji ubacuju drva koja su našli pored.

LUKA: Kako ćemo da ih upalimo?

ĐORĐE: A svejedno su mokra.

LUKA: Bar da pokušamo. Ajde da vidimo po ovim fiokama ima li nekih šibica ili upaljač.

JAKOV: Zar ti nisi počeo da pušiš prije par mjeseci, Luka.

LUKA: Ne brate! Otkud ti to?!

JAKOV: Samo pitam.

LUKA: Ajde vidite ovuda, ima li šta.

Svi počinju da pretražuju drvene fioke i police po kolibi koje su većinom prazne. U jednoj od fioka Bogdan pronalazi jedan veći, hrapav papir.

BOGDAN: Pazite ovo!

ĐORĐE: Šta ti je to?

BOGDAN: Ne znam, izgleda zanimljivo.

JAKOV: Baci to Bogdane, ko zna šta je to.

LUKA: Baci ga u peć, poslužiće da se potpali vatra.

Bogdan u tom trenutku otvara stari, prašnjavi papir. Nakon što ga otvori na njemu vidi neke oznake kao da je to mapa.

BOGDAN: Jao! Ovo je neka mapa.

LUKA: Da vidim!

Svi pritrčavaju i okruže Bogdana gledajući ono što je on pronašao.

JAKOV: Šta li je ovo?

BOGDAN: Izgleda kao neka mapa.

LUKA: Ma nemoj, ja mislio film.

ĐORĐE: Ljudi, meni je ovo poznato.

JAKOV: Kako?

Đorđe pokazuje na dio mape.

ĐORĐE: Ja mislim da je ovo ona rijeka što nam je tata pričao o njoj.

JAKOV: Je li to onaj dio zemlje što je Petar prodao!?

LUKA: Ne zovi ga Petar! On ti je otac.

JAKOV: Zvaću ga kako ja oću. Ti ga zovi kako oćeš.

BOGDAN: Ljudi! Je li to ona rijeka što nam je tata rekao da ne idemo tamo. U7 pećini, kod te rijeke, živi vještica.

JAKOV: Zbog toga je i prodao zemlju.

ĐORĐE: Kome je prodao?

JAKOV: Ne znam, pominjao je samo da je dobio puno para za to što je uradio.

BOGDAN: Ajmo da odemo tamo i nađemo vješticu!

LUKA: Kakva vještica, ne postoji vještica. A osim toga oluja je napolju.

JAKOV: Ali pljusak uvijek brzo prođe.

LUKA: A možda počne opet, i budu se ostali zabrinuli kući.

BOGDAN: Neće! Ajmo da nađemo vješticu!

LUKA: Joj, ajde. Ali moramo biti brzi. Ne želim da kući brinu o nama. Osim toga, nisam došao ovde u lov na vještice.

JAKOV: Kako ti kažeš.

III

Mokra šuma, pljusak je stao, a oblaci razvedrili. Dan je. Luka, Đorđe, Bogdan i Jakov idu u koloni, dok Luka, prvi u redu, gleda u mapu. U dubini šume se čuju glasni, jezivi, neartikulisani,

visoki tonovi, kao da neko ili nešto vrišti. Zbog toga, njih četvorica staju.

LUKA: Šta je ovo bilo.

JAKOV: Meni se ovo ne sviđa.

BOGDAN: Ni meni.

ĐORĐE: Ljudi ne boj te se. To je samo ptica.

LUKA: Vjerovatno da je to.

JAKOV: Kada si posljednji put čuo pticu ovde?

BOGDAN: Ja bi da se mi vratimo nazad.

LUKA: Ne zezaj Bogdane! Ti si prvi predložio da idemo da tražimo vješticu. Nećeš valjda sada da odustaneš!?

BOGDAN: Neću!

LUKA: E pa fino. To mi se sviđa kod tebe.

ĐORĐE: Luka.

LUKA: E?

ĐORĐE: Šta ćemo sad? Idemo li pravo ili lijevo.

LUKA: Koliko ja vidim, oba puta završavaju kod mosta na rijeci.

ĐORĐE: Pa kuda ćemo?

LUKA: Možda je bolje lijevo jer se pravo dolje čuo ovaj zvuk od maloprije. Šta vi mislite?

BOGDAN: Može.

JAKOV: Može, što se mene tiče.

LUKA: Pa ajmo onda tuda.

Svi zajedno odlaze putem lijevo.

IV

Sumrak je. Luka, Đorđe, Bogdan i Jakov su okruženi ogoljenim, trulim drvećem zbog čega odlučuju da stanu i naprave pauzu.

JAKOV: Zar Petar nije rekao da u ovom dijelu priroda buja i da nikada nismo vidjeli tako nešto.

LUKA: Zar nije TATA rekao.

JAKOV: Dobro, dobro... tata.

ĐORĐE: Da, možda 20 godina ranije.

JAKOV: Možda.

BOGDAN: Čujete li vi nešto tamo?

Svi učute kako bi se skoncentrisali. Čuju se samo muški glasove, koji dozivaju jedan drugog.

BOGDAN: Pa to su ljudi.

LUKA: Pa šta sam vam rekao. Nema nikakve vještice.

BOGDAN: Oćemo li nazad onda?

ĐORĐE: Ne sad, kad smo ovoliko prešli.

JAKOV: Ajmo da vidimo šta se dešava tamo.

LUKA: Ajmo.

Sva četvorica odlaze pravo, u pravcu zvukova koje čuju. Drveća oko njih je sve manje i manje.

JAKOV: Čujete li vi ikakvu rijeku?

ĐORĐE: Ja ne.

LUKA: Ni ja.

BOGDAN: Ne, ni ja.

JAKOV: Jedva čekam da popijem malo vode.

DORĐE: I ja.

LUKA: I ja.

BOGDAN: I ja.

Nastavljaju svoj put kroz ogoljeno drveće. Izlaze na veliko polje, na kojem uočavaju ogromna posječena debla koja leže na zemlji. Ispred njih se nalaze plave cijevi kroz koje protiče voda. Preko polja prolaze veliki damperi koji vuku drveće sa sobom i odvlače ih do mašina koje ih prerađuju. Među svim tim mašinama nalaze se ljudi koji glasno komuniciraju međusobno.

JAKOV: Šta je ovo?

DORĐE: Ne znam, nisam ovo očekivao.

LUKA: Ja nisam više žedan.

BOGDAN: Da li oni znaju gdje je vještica.

LUKA: Zar ne vidiš da obrađuju drva. Možda nas čak i povezu kući. Nije to strašno kao što izgleda.

ČIN III

MUMA PADURI

*Starica, sa dugom sivom kosom, sjedi ispred katuna, a ispred nje je treperava, umiruća vatra. Ogrnuta je pohabanim ćebetom. Iza nje, na ekranu, sjenke-lutke odigravaju priču koju pripovjeda.
Ponekad imitira glasove.*

PRIPOVJEDAČICA:

Gora je gola sada.

Gledam, kako se svake godine, kiše spuštaju na nju, lagano spirajući zemljište, jer nema korjenja da ga čuva. Kamen od kog je formirana je otkriven, poput skeleta čije je meso oguljeno. Kako se dani nižu, provlači se sve više i više sivila, a što

nije sivo, biva dosadna i mrtva, neplodna smeđa prašina. Poput kose izmrcvarene domačice, tako sada izgleda.

Bješe šuma tu, nekad. Borovi i jele, uglavnom, ali bješe i lješnika i divljih trešnji. Trava je rasla divlja i široka, a žbunova dokle pogled seže, i mogao si brati debele šumske jagode i borovnice kol'ko ti srce ište. Nije bilo sve samo zeleno, jer se svake godine ponosno kitila makovima i različcima i sasama, nakindurena poput plesačice na karnevalu.

Ljudi su živjeli od njenih plodova, i bješe darežljiva čak i sa drvom, nikad nevoljna da dopusti seoskim sjekirama da obore stara stabla. Bješe mnogo divljih košnica, napunjenih do vrha medom, i mogao si pronaći podosta zečeva i jelena i divljih patki, za one kojima je bilo draže nešzo mesnatije. Ali zanimljivo, predatori su bili držani dalje od lovaca, od vuka dlaka da se vidi, jok!

Bješe tu i žena, ili nešto što je često nosilo žensko obličje. Na proljeće vjenci divljeg cvijeća su rasli iz njenog mesa, a u zimu bi bila pokrivena kristalnom čipkom. Na ljeto bi bila smaragdno zelena, a u jesen bi postala smeđa i crvena. Drevna djeva je živjela u pećinici pored rijeke, a njena duga, duga kosa e razvlačila sve do podnožja planine. Lisica i zec su joj sjedjeli u krilu, i izgubljenom putniku bi pomogla da se pronađe, i poslala vjetrić da pomazi dječja lica.

Sad je gora gola; voća nema, živinčad polovljena. Sa vrha se spušta grozan miris, gadno sladunjav i suv, poput prezrelog voća i pepela. Ljudi su često gladni.

Ali ima nešto još gladnije što hodi gorom.

Oko sebe skuplja olujne oblake, kao što se ja grijem ovom krpom. Čađu zatrovana tama tjeskobno leži po njoj, uvijek spremna da ispolji svoju srdžbu po neopreznim putnicima; u klopki, bez krošnji da ih skriju. Ima rupa i napuštenih jazbina na pretek, a odroni i lavine su česte.

Ali ništa joj nije dražo no da se dočepa seoske djece.

Dječak pronađen zgromljen ispod gromade, utučen u baricu koja se već napola isušila.

Djevojčica pronađena na dnu provalije, sa vratom zaokrenutim za 180 stepeni, poput zlostavljane i odbačene lutke.

Blizanci, što su se spotakli i skotrljali, pronađeni isječeni posvuda oštrim šljunkom, krvavivši satima.

Vjesti se uvijek brzo šire, a komšije se, poput svraka oko svjetlucavog čepa, bore za privilegiju da budu ptice zlosutnice: „Taj ološ me juče pretekao u redu za pjacu, zaslužujem da im gledam lica kada čuju.”

Grobari imaju svoje sopstvene privatne proslave, zahvaljujući svim svecima na blagonaklonosti, jer industrija se ne samo drži, već cvjeta ovih dana: „Još piva, i stavi na moj račun!”

Očevi bjesne i brinu i plaču, ne zarad djece, već jer moraju da skresaju mjesečni budžet namjenjen cigarama i rakiji da bi prijuštili kovčeg, i naravno: „Kako se to žgepče usuđuje da umre, zar nije niočemu razmišljalo? Pa kuku meni, sva zemlja će mi preći onom Mrdaku i sinovima mu!”

Braća i sestre kolutaju očima i muče se da ostanu tihi i mirni tokom sahrane, jer „Mama, tata, sad kad smo ih se konačno ratosiljali, mogu li ja- ne, ja!- imati njihovu sobu, molim vas lijepo najljepše na svijetu, molim vas molim vas molim vas!”

Majke histerišu po čitav dan, cmizdreći i slineći, a kada stupe u svetu sigurnost svojih domova zbacaju korotu, i prodišu duboko i lako po prvi put za mnogo godina: „Ima Boga, i On mi podari slobodu!”

Djeca se pentraju po gori, jer je zabranjena, od čega nema primamljivije stvari. Izazivaju jedni druge da se penju, prozivaju one koji odbiju, sprdaju se sa onima koji izgube živote. Djeca su se pentrala po gori i prije, kada je bila bujna i puna boja. Davala im je voća i držala medvjede podalje.

A oni su počupali njeno cvijeće i popalili njene žbunove. Polomili su njene grane rukama i noževima po stablima dok smola nije tekla kao krv. Hvatali su leptire i čupali im krila smijući se, kamenjem lemali mladiće zečeva.

Nisu ovo radili iz pohlepe, za razliku od svojih roditelja. Koji su obarali sve više i više naizgled beskorisnog drveća, da bi prodali višak drveta, pucali medvede i vukove kako bi se hvalisali krznenim tepihom, podmećući požare kako bi imali više pečuraka za pjacu.

Ne, radili su to jer su bili premali, i ruke prekratke i premeke, da bi mogli išta drugo povrijediti. I jer su bili

previše slični, po jeziku i religiji i bogatstvu i porijeklu da bi mogli progoniti jedni druge.

(Ako ikada želite da uvidite pravo, čisto zlo za koje je ljudski rod sposoban, pogledajte dijete u lice. A ako ikada sretnete tiranina, ili vojnika kasapina, ili bilo koju drugu vrstu zlotvora, znajte da čak iako su sivi i savijeni, u pogledu ćete im pronaći nevine oči djeteta.)

I ova djeca nikad nisu odrasla. Te kada su im prišle krastače u ljudskom obliku, samo-prozvani prinčevi palanke, nudeći da ukrote rijeku i obogate selo, samo ako prihvate da se opučaju od zore do ponoći.

I kad su se ovi pokupili, dođoše drugi, obećavajući da će obogatiti selo tako što će otvoriti planinu i opljačkati njena blaga, a onda ih izvoziti po egzotičnim daljinama čitavomžg znanog svijeta, pa čak i do Foče, samo ako seljani pristanu da siđu u tamu i donesu im crne grumene i ispune svoja pluća prašinom.

I kada su se i ovi zadovoljni spakovali, dođoše treći, koji im kazaše: pogledajte oko sebe, na sav ovaj beskrajni a neiskorišćeni potencijal, koji bi vas mogao lansirati do neviđenog prosperiteta, samo ako seljani pristanu da odu u šumu sa starim tupim šegama i nose drveneće na sopstvenim ramenima.

I pristali su i četvrti put, i sedmi, i opet i opet...

I opet i opet, okrenuše svoj pogled, dok su pridržavali drevnu šumsku zaštitnicu, kako bi joj krastače mogle nabiti duge gvozdene klinove kroz stopala i šake.

Dok su iscjedili njenu životodavnu krv, kap ko pak, i vozili je u kamionima u palače krastača. Dok su joj iščupali kosu, i namočili je izbjeljivačem i hemikalijama, kako bi je krastače prodale plemkinjama palanke.

Dok su joj rasporili stomak i utrobu, kao ribi, i sa rukavicama izvadili iznutrice i predavali ih krastačama da se goste nad njima. I kada je gora postala gola i suva, proklinjali su je što nije izvršila svoju dužnost, i održala planinu plodnom.

Ima nešto što hodi gorom, kažu.

Matora, matora starica, starija nego prvi jezik koji se čuo na ovim prostorima, starija no temelji najstarijeg grada, starija

no vjere kojima se sad klanjaju, starija no dvonogi stvorovi koji su se narojili nad njom.

Hodi planinom sa svojim slomljenim nogama, nalazeći put sa svojim iskopanim očima, njena kičma toliko savijena da je skoro horizontalna. Koža joj je sva odrana, glava napukla i ćelava, stalno kapljući crnom krvlju. Masakrirana drijada našeg doma, upropašćena i kanibalizovana zagorkinja, izdana muma paduri.

Ona nariče i ona vrišsti i ona čeka. Jer ona zna, mada će vrijeme i kiša čak i nju zgromiti u prašinu, neće to biti još dugo, po ljudskom računanju. Izdržaće, kao što je izdržala ratove i suše i doba kad je led poklopio zemlju. Ona zna da joj ljudi ne trebaju. I on zna da će sa vremenom, zelene stvari opet rasti po njoj, i zečevi i lisice će se vratiti.

Ali trebaće vremena, čak i za njeno strpljenje. Ne dok, od visova do osnova, ne bude sprana tom nevinom, zlom krvlju. I možda će jednog dana, dopustiti i djeci da se ponovo uzveru, ako dokažu da znaju kako da odrastu.